Inleiding *Uitstapjes in de omgeving van de school*

Jonge kinderen zijn concreet, praktisch handelend ingesteld. Zij bevinden zich nog in het stadium dat ze zich vooral ontwikkelen vanuit het motorisch en zintuigelijk bezig zijn. Dat betekent dat ze willen aanraken, voelen, ruiken, bewegen. Ze ontdekken de wereld door het opdoen van concrete ervaringen. Daarbinnen gaat de taal en het voorstellingsvermogen een steeds grotere rol spelen.
Hun abstractievermogen neemt toe.
Opmerkelijk is dat wij met ons onderwijs slechts beperkt inspelen op deze behoeften van kinderen. Het onderwijs speelt zich voornamelijk af binnen de muren van het klaslokaal. Het doet wat betreft het ervaren van de wereld vooral een beroep op het talige vermogen en het verbeeldende vermogen van het kind. We praten over de belevenissen in die wereld; we lezen voor over die wereld; we laten beeldmateriaal zien over die wereld of we geven kinderen kansen om ervaringen uit die wereld na te spelen. Het echte, in de realiteit ervaren van alles wat er in die wereld gebeurt, vindt elders plaats.
Spel buiten op de speelplaats of in de directe schoolomgeving geeft meer mogelijkheden om aan te haken bij de werkelijke behoeften van het jonge kind. Het kan volop motorisch bezig zijn en veel kansen benutten voor het opdoen van ervaringen met de zintuigen. Het maken van uitstapjes in de omgeving voegt daar aan toe dat de wereld concreet verkend kan worden. Het kind kan de ervaringen die het hierbij opdoet dan weer verwerken door op de speelplaats of in de klas belevenissen na of uit te spelen. Op deze manier kan een uitstapje ook een motiverende en betekenisvolle start zijn van een thema; het kind voelt zelf de behoefte om door te gaan met de opgedane indrukken.
Bij zo'n uitstapje doen kinderen echter geheel verschillende ervaringen op, wat leidt tot grote diversiteit binnen een groep. De groei die Nederland doormaakt als multiculturele samenleving illustreert dit gegeven nog eens extra. Om bij die verschillende ervaringsachtergronden aan te sluiten en zo optimale betrokkenheid en ontwikkelingskansen te bewerkstelligen is het onontkoombaar om te differentiëren en in kleine groepjes op stap te gaan. Dit heeft ook organisatorische voordelen: het is veiliger, overzichtelijker, het geeft meer mogelijkheden voor interactie tussen de begeleider en het kind en daardoor verdieping. De begeleiding van zo'n groepje kan in jouw handen liggen, in die van een klassenassistent, een stagiaire of een ouder. Wanneer anderen dan jij de begeleiding verzorgen, moet je hen wel op het belang van het uitstapje wijzen en duidelijk maken wat er van hun rol

verwacht wordt. Wij geven hiervoor in dit hoofdstuk richtlijnen. Het is van belang dat kinderen kansen krijgen om concrete ervaringen op te doen die als basis dienen voor meer abstracte kennis. De school dient daartoe mogelijkheden te creëren. En als de kinderen thuis geen of minder gelegenheid daartoe krijgen is de taak van de school des te relevanter.

Ontwikkelingskansen

Op stap gaan in de omgeving om de omringende wereld te verkennen, kan voor veel kinderen een verrijking betekenen, waarbij niet elk uitstapje voor elk kind van evenveel belang is. Wat voor het ene kind een nieuwe ervaring is, kan voor het andere een overbodige ervaring zijn omdat die al doorleefd en verwerkt is. Dit vraagt van de leerkracht een gedifferentieerde aanpak waarbij belangstelling en eigen keuze van het kind dikwijls een goede graadmeter zijn.
Wanneer jij ingaat op de belangstelling van de kinderen en bijvoorbeeld een uitstapje maakt naar de markt, kan dat verschillende waarden hebben. Allereerst het gevoel van samen in goede harmonie een gemeenschappelijk stuk wereld beleven. Alleen dat al kan voor een aantal kinderen een belangrijk aspect zijn. Verder is het opdoen van nieuwe kennis of verdieping van al aanwezige kennis een aspect.

Richtlijnen voor de begeleider

Nadrukkelijke instructies of aanwijzingen van de begeleider zijn lang niet altijd noodzakelijk. Het kan daarentegen raadzaam zijn kinderen eerst zelf de kans te geven dingen te beleven en eigen indrukken op te doen. Veel kinderen komen dan vanzelf met vragen of opmerkingen. Voor anderen is het nodig de aandacht te richten door een enkele vraag te stellen of simpelweg te benoemen wat je ziet.

Voor kinderen die zich langzamer ontwikkelen of in ontwikkeling achterblijven, geldt nog meer dat teruggaan naar het niveau van de concrete ervaring een van de beste methoden is om de wereld te leren kennen. Samen de wereld verkennen vraagt dan nadrukkelijker om dat te benoemen wat je waarneemt, ruikt, voelt of hoort. Uiteraard moet dit wel aangepast worden aan het taalniveau van het kind. Dat kan variëren van voorwerpen benoemen tot bijvoorbeeld korte zinnetjes van 3 tot 4 woorden. Dit draagt bij tot het verwerven van een grotere taalvoorraad en tot het opbouwen van een mentale voorstelling van die wereld. Een en dezelfde activiteit levert bij kinderen verschillende ontwikkelingskansen op. Goede begeleiding vraagt van de leerkracht dat die bij verschillende kinderen de juiste accenten weet te leggen.

Als jij begeleiders van uitstapjes gaat coachen, kunnen wat richtlijnen belangrijk zijn. De begeleider weet dan wat de

bedoeling is van het uitstapje en wat zijn of haar rol is.
- Sta open voor de kinderen; kijk en luister naar ze, neem hun inbreng serieus en ga in op hun opmerkingen. Reageer ook op hun stemming en gevoelens. Ga na wat hun interesseert, wat hun nieuwsgierig maakt.
- Neem de tijd, geef kinderen de tijd waar te nemen. Laat ze waarnemen met al hun zintuigen, laat ze dus kijken, luisteren, ruiken en voelen.
- Stel uitnodigende vragen aan kinderen die dat aankunnen. Stel niet alleen vragen om het goede antwoord te krijgen zoals: 'Hoeveel paarden zie je?', maar vragen waardoor kinderen geprikkeld worden om na te denken over wat ze zien, zoals: 'Wat doet die badkuip in de wei?'
Wees voorzichtig met het stellen van vragen aan kinderen met een taal/spraakachterstand of kinderen met spreekangst. Benoem dan liever wat je waarneemt of ervaart.
- Ga in op vragen van kinderen. Bevestig, herhaal, speel de vraag terug of vat hem samen. Je hoeft niet alles te weten, het is vaak veel zinvoller om je samen dingen af te vragen en te zoeken naar de antwoorden, dan om het goede antwoord te geven.
- Maak vergelijkingen, zoek overeenkomsten en verschillen. Koppel de waarnemingen aan de ervaringen die de kinderen eerder hebben opgedaan.
- Geef kinderen ook de gelegenheid om in rust en stilte in hun eigen tempo met al hun zintuigen waar te nemen of ervaringen op te doen.

Suggesties voor uitstapjes

Natuurlijk ligt elke school in een andere wijk en ben je afhankelijk van wat de directe omgeving aan mogelijkheden te bieden heeft. Vaak maken we het ons echter veel te moeilijk. Voor kinderen zijn de dingen die voor ons al gauw gewoon en vanzelfsprekend zijn, heel boeiend. Als je gericht met ze op onderzoek gaat binnen gewone situaties, dan levert dat al veel extra ontwikkelingskansen op.

Enkele voorbeelden

- Vissen met een zelfgemaakte vishengel in sloot of vijver.
- Bloemen plukken in veld of park. Laat ze ze drogen, opplakken op kaarten, en versturen of sorteren. Of laat ze ze gebruiken in de zandbak op het plein.
- Rondleiding op de bouw, waarbij ze kijken naar metselwerkzaamheden, vrachtvervoer, het gieten van beton enzovoort.
- Bezoek aan een haven, scheepswerf, veerpont of sluis.
- Een flat van binnen en van buiten bekijken, woonvormen verkennen. Bouw ze na op de speelplaats. Maak foto's vanaf de hoogste verdieping van de flat of juist van de begane grond af omhoog en vanuit de verte of van dichtbij.
- Een uitstapje naar station, dorpsplein of markt.

- Maak een ritje met bus of tram.
- Verken wat er aan de slootkant groeit en bloeit, en onderzoek wat er allemaal in de sloot leeft.
- Een bezoek aan een sloperij of afvalverwerkingsbedrijf.
- Een uitstapje naar wegwerkzaamheden of stratenmakers.
- Bezoek een camping, tuinkwekerij, hondenkennel of dierenasiel.
- Ga naar een agrarisch bedrijf, veeteeltbedrijf of boomgaard.
- Breng een bezoek aan een manege, molen of kermis.
- Pluk bessen in het bos en maak er op school jam van.
- Seizoenen ervaren in een park of bos of groenstrook.
- Een bezoek aan een timmerwerkplaats, garage, fietsenmaker.
- Neem ze mee naar een kinderboerderij.
- Een bezoek aan een museum met onderwerpen als: paddestoelen, geschiedenis van de plaats, oud speelgoed, enzovoort

En soms kan het heel simpel:
- Ga de moestuin van een opa van een van de kinderen bekijken.
- De volière van een oom.
- Post een brief.
- De bouw van een schuur achter het huis van een kind.
- Raap gevallen appels en verwerk die op school.
- Bezoek een pasgeboren broertje of zusje van één van de kinderen.
- Ga de eendjes voeren in de vijver.

Organisatie

Uitstapjes in de omgeving van de school verlopen het best in kleine groepjes. Uitgangspunt daarbij is dat niet alle kinderen hetzelfde hoeven en willen doen. Het beste kun je aansluiten bij de betrokkenheid van het kind en de betekenis voor het kind. Ook zijn de bedoelingen van de leerkracht van belang. Kinderen met een achterblijvende ontwikkeling zullen meer gebaat zijn bij leiding en een meer sturende houding, terwijl anderen juist meer gebaat zijn bij een terughoudende houding. In de praktijk blijkt dat kinderen uitstekend kunnen omgaan met differentiatie in het aanbod. Zij kunnen verschillen goed accepteren.
De begeleiding van een groepje dat een uitstapje maakt, kan verzorgd worden door bijvoorbeeld de onderwijsassistent, een klassenassistent, een ouder, een stagiaire of de remedial teacher. De laatste vooral bij kinderen waarbij het uitstapje geldt als een extra aanbod voor problemen in de ontwikkeling.
De verantwoordelijkheid ligt uiteraard bij de leerkracht die alles goed moet voorbereiden en de begeleider moet coachen.
Uitstapjes moeten bij de inspectie worden aangevraagd. Wanneer aan de voorwaarden is voldaan en er goed is ingeschat of de begeleider de taak aankan, zijn er vanuit inspectie over het algemeen geen bezwaren. Wel dient de directie betrokken te zijn en verdient het aanbeveling achtergronden en doelstellingen te verwoorden in het schoolplan.